Contribuţiile teoretice pe care le aduce lucrarea nu se opresc la definirea relaţiei ca obiect fundamental al sintaxei, cu alte cuvinte, ele nu doar **instituie** sintaxa ca disciplină fundamentală în descrierea sistemului unei limbi, ci şi **structurează** intern domeniul pe care această disciplină şi-l asumă. Un astfel de principiu structurant este principiul unicităţii, pe care Draşoveanu îl enunţă ca reglementând „imposibilitatea existenţei, în dependenţa unui termen regent, a unui al doilea termen subordonat, construit în acelaşi fel cu unul dat". Astfel că sintaxa – şi, în ultimă instanţă, gramatica – încetează să mai fie o simplă disciplină descriptivă, o tipologie a cuvintelor limbii, un determinator de forme şi funcţii, ci devine – la capătul excursului întemeietor al profesorului Draşoveanu – o adevărată disciplină lingvistică, cu principiile şi metodele sale.

MIRCEA MINICĂ
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

DUMITRU COPCEAG, *Tipologia limbilor romanice*. Ediţie de Ion Mării şi Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998, 256 p.

Tipologia limbilor romanice constituie, întâi de toate, aşa cum menţionează editorii, o recuperare a concepţiei lingvistice a regretatului romanist Dumitru Copceag, fost profesor de lingvistică romanică la Universitatea din Bucureşti şi fost cercetător la Centrul de Cercetări Fonetice şi Dialectale din Bucureşti. Urmărind, aşadar, scopul de a restitui lingvisticii autohtone câteva studii fundamentale cu rol de pionerat la vremea elaborării lor, volumul se structurează în două părţi. Partea întâi – *Contribuţie la o tipologie a limbilor romanice* – reprezintă teza de doctorat a autorului şi se publică acum pentru prima dată. Partea a doua reuneşte mai multe articole pe care D. Copceag le-a publicat în revistele de specialitate între anii 1961 şi 1965. Temele abordate vizează fenomene de fonologie, morfologie, semantică şi sintaxă ale limbii române, care sunt privite dintr-o perspectivă tipologică vastă, fiind raportate la fenomene similare din limbile slave şi din cele germanice. Descrierea faptelor este făcută nu atât din punctul de vedere al lingvisticii tradiţionale, cât mai curând prin prisma unor curente structuraliste moderne (glosematică, lingvistica matematică etc.), descriere ce îşi păstrează actualitatea prin rigoarea ştiinţifică şi prin metodologia structural-funcţională de investigaţie. Prin studiul *Elemente structurale romanice în lexicul românesc*, de exemplu, publicat în 1964 în RRL, autorul anticipa semantica structurală europeană care, cum se ştie, „s-a născut" în acelaşi an, o dată cu studiile lui B. Pottier[1] şi E. Coşeriu[2]. Astfel, D. Copceag oferea descrierea câmpului semantic al legăturilor de rudenie în română, comparându-l cu structura similară din celelalte limbi romanice, precum şi din rusă, ucraineană, poloneză, relevând caracterul diferit de structurare a fiecărui idiom. În consecinţă, el pleda pentru cercetarea tipologic-comparativă a limbilor din punctul de vedere al conţinutului, întrucât: „compararea a două sau mai multe limbi din punctul de vedere al acestor raporturi e mult mai profundă şi mai importantă decât compararea din punctul de vedere al expresiei" (p. 233). Menţionăm că acest studiu se înscrie printre primele investigaţii ale unor câmpuri lexicale concrete în contextul lingvisticii europene, alături de *Estudio del campo semántico 'arar' en Andalucía* al lui Gr. Salvador[3] (1965).

Dat fiind caracterul inedit al tezei de doctorat a autorului, care a fost elaborată în 1969, vom insista în continuare asupra acestei părţi a volumului.

---

[1] *Vers une sémantique moderne*, în TraLiLi, Strasbourg, II, 1964, p. 104-137.

[2] *Pour une sémantique diachronique structurale*, în TraLiLi, II, 1964, Strasbourg, I, p.139-186.

[3] În „Archivum. Revista de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Olviedo", XV, 1965, p. 73-111.

Ca în orice demers de acest gen, D. Copceag începe investigaţia prin circumscrierea obiectului de studiu şi prin definirea riguroasă a conceptelor-cheie cu care va opera. Astfel, în primele două capitole autorul se referă la valoarea epistemologică a definiţiei date limbilor romanice, la trăsăturile inerente în exclusivitate limbilor romanice (cap. I), luând în discuţie compatibilitatea criteriului tipologic cu cel genealogic de clasificare a limbilor (cap. II). Focalizându-se asupra grupului de limbi romanice, el va urmări de-a lungul a nouă capitole particularităţile lor specifice, care devin relevante în comparaţie cu limbile germanice şi slave. Deşi trece în revistă mai multe concepţii despre tipologie, cum ar fi cea a lui R. Jakobson, Greenberg, V. N. Jartseva ş.a., autorul îşi asumă concepţia elaborată de Coşeriu, dat fiind că i se pare „cea mai convingătoare": „Tipul lingvistic, aşa cum îl defineşte Coşeriu, prezintă, cred, următoarele avantaje: 1. Completează armonios schema normă–sistem, situându-se pe locul cel mai înalt în ierarhia «nivelurilor de tehnicitate»[...]. 2. Desfiinţează antinomia dintre sincronie şi diacronie, reducând-o la o simplă problemă de metodă. Între «funcţionarea» limbii şi «constituirea» ei există o legătură organică. Separarea acestor două aspecte e posibilă numai pe plan metodologic [...]. 3. Permite îmbinarea, în metodologia cercetărilor lingvistice, a punctului de vedere genealogic cu cel tipologic (considerate de unii autori ca incompatibile). 4. Explică aşa-zisele «convergenţe» lingvistice, adică inovaţiile paralele, observate adesea în evoluţia mai multor limbi înrudite sau neînrudite. 5. Din punct de vedere filozofic, reduce pluralitatea la unitate, dezvăluie, sub diversitatea exterioară a faptelor, existenţa unor principii care le explică" (p. 24-25).

Prin urmare, consideră autorul, stabilirea unor particularităţi specifice idiomurilor romanice ne-ar legitima să răspundem la întrebarea ce sunt limbile romanice din punctul de vedere al esenţei lor comune, adică să le cunoaştem şi altfel decât din punctul de vedere al genezei. Pe de altă parte, „trăsături inerente exclusiv limbilor romanice sau, cel puţin, câtorva mai reprezentative dintre ele ar putea constitui ceva asemănător cu «diferenţa» specifică dintr-o definiţie clasică". Luând ca punct de plecare ansamblul marilor grupuri de limbi indo-europene vorbite în Europa: grupul romanic, germanic şi slav – vastele cunoştinţe ale autorului, calitatea sa de poliglot îi permit să abordeze cu brio această triplă perspectivă de cercetare, destul de rar întâlnită printre lingviştii actuali – şi considerând drept admis *ab initio* faptul că acest ansamblu are numeroase trăsături caracteristice comune (într-o definiţie clasică el ar corespunde „genului proxim"), autorul insistă asupra unor fenomene specifice limbilor romanice, raportându-le la fapte similare din limbile slave şi germanice. În acest scop ia în considerare atât faptele moştenite din latină, cât şi pe cele care reprezintă rezultatul unor evoluţii convergente. Unele dintre aceste particularităţi sunt doar semnalate, adică prezentate sumar şi exclusiv sub aspectul lor sincronic, actual; altele sunt supuse unei cercetări amănunţite, cu ample incursiuni în diacronie. O atenţie deosebită este acordată unor particularităţi legate printr-o caracteristică comună, şi anume ordinea determinat–determinant, care se configurează astfel ca problema centrală a volumului, devenind problemă de t i p o l o g i e în accepţia coşeriană a termenului. În sprijinul interpretării topicii „determinat–determinant" ca element de tipologie lingvistică pledează şi faptul că ordinea elementelor semnificative ale unei limbi a fost considerată mereu un criteriu fundamental în cercetarea tipologică a limbilor.

Luând în discuţie „asemănarea" limbilor romanice (cap. III), autorul face distincţia între trăsături comune de natură materială – la nivelul semnului lingvistic, mai precis, al cuvântului, evidente şi pentru vorbitorii profani – şi trăsături comune, pur formale, care se manifestă în modurile diferite de organizare a materialului lingvistic. Or, limbile romanice, considerate sincronic şi diacronic, se „aseamănă" prin unele procedee de construcţie comune, aplicate în prezent, precum şi de-a lungul evoluţiei lor istorice. Dacă asemănările (mai exact identităţile) formale, modurile comune de organizare a materialului lingvistic pot fi interpretate ca fapte de tipologie în sensul larg al termenului, iar procedeele de construcţie, aplicate de-a lungul evoluţiei lor istorice – prin aplicarea unei tehnici comune – , se referă la tipologie în sensul restrâns al termenului, atunci asemănările materiale, în opinia autorului, se află la polul opus faţă de tot ce se poate înţelege prin tipologie. Deşi până în prezent acestor fapte nu li s-a acordat nici o atenţie, D. Copceag le examinează sumar în capitolul al IV-lea, dat fiind că obiectivul cărţii sale este „găsirea unor trăsături care să caracterizeze limbile romanice în opoziţie cu cele germanice şi slave", iar elementul cel mai masiv şi vizibil, specific limbilor romanice, este tocmai lexicul (adică acea parte din el care nu există în alte limbi,

neromanice). Prin urmare, „existenţa unui lexic interromanic, în consecinţă, a unor posibilităţi speciale de comunicare interromanică constituie o trăsătură unificatoare a idiomurilor romanice în opoziţie cu idiomurile neromanice” (p. 43). Concluziile autorului în acest sens ni se par edificatoare: a) în limbile romanice numărul împrumuturilor culte din latină este mult mai mare decât în limbile germanice şi slave; mai mult, în limbile romanice acestea reprezintă o categorie de cuvinte care alcătuiesc un fel de lexic de bază, un fel de „fond lexical principal”, comun tuturor stilurilor culte; b) poziţia în sistemul limbii a împrumuturilor culte latineşti din idiomurile romanice, pe de o parte, şi cele germanice şi slave, pe de altă parte, este principial deosebită (p. 43); c) pătrunderea unui număr mare de cuvinte culte latineşti a avut în limbile romanice consecinţe de ordin gramatical. Considerarea acestui aspect ca trăsătură distinctivă a limbilor romanice faţă de limbile neromanice i se pare autorului pe deplin legitimă şi justificată, deoarece: „dacă admitem în primul rând posibilitatea unei ierarhizări a cercetărilor tipologice, iar în al doilea rând existenţa unor «sunete tip» (şi în consecinţă, a unor «tipuri sonore» în structura imaginii acustice saussuriene), putem vorbi despre tipologie *sui generis*, o «microtipologie» la nivelul semnului lingvistic” (p. 44-45).

În cap. V – *Identităţi formale* – D. Copceag examinează câteva fenomene relevante din sistemul numelui şi al verbului, nesemnalate până la acea vreme ca trăsături caracteristice ale limbilor romanice în opoziţie cu cele germanice şi slave[4] (p. 48). Opoziţia substantiv/adjectiv, solidaritatea gen/număr, exprimarea categoriei genului, mijloacele de exprimare a categoriei cazului, opoziţia „inesiv”/„ilativ”, opoziţia „ablativ”/„elativ”, infinitivul şi paradigmele verbale, „flexiunea internă” a verbului, opoziţia „tranzitiv”/„intranzitiv” constituie aspecte care deosebesc limbile romanice de cele germanice şi slave. Astfel, deşi din punct de vedere semantic opoziţia între substantiv/adjectiv este aceeaşi în limbile romanice, germanice şi slave – „substanţă”/„calitate” –, din punct de vedere gramatical cele dintâi se deosebesc de cele din urmă. În limbile romanice, opoziţia substantiv/adjectiv se manifestă numai pe plan sintagmatic: adjectivul selectează substantivul, este un „adjunct” al lui (p. 49), prin aceasta continuându-se de fapt o situaţie existentă încă în latină, unde paradigmele adjectivului prezentau puţine deosebiri faţă de acelea ale substantivului. Dacă în limbile germanice şi slave opoziţia substantiv/adjectiv se manifestă şi pe plan paradigmatic, în limbile romanice paradigma adjectivului e analoagă cu aceea a substantivului: în majoritatea limbilor romanice există două clase de adjective: adjective cu două forme – masculină şi feminină – şi adjective cu o singură formă. Or, acestei împărţiri îi corespunde o împărţire similară a substantivului. În consecinţă, în aceste limbi se poate vorbi despre existenţa unui sistem morfologic al numelui, în care se încadrează atât substantivul, cât şi adjectivul. În limbile germanice şi slave există un sistem al substantivului şi un sistem al adjectivului, net deosebite între ele. De aceea, considerate în perspectivă istorică, limbile romanice şi cele germanice şi slave se caracterizează printr-o dezvoltare în sensuri diferite: „În limbile romanice a avut loc un proces de unificare morfologică a substantivului cu adjectivul, încheiat, în esenţă, încă de timpuriu, o dată cu dispariţia declinării a patra şi a cincea din latina clasică [...]. În limbile germanice şi slave, dimpotrivă, se observă un proces de diversificare morfologică a celor două părţi de vorbire, început cu multe secole în urmă şi continuat până în zilele noastre: în cehă şi poloneză formele adjectivale „lungi”, cu o flexiune deosebită de aceea a substantivului, le-au eliminat aproape cu desăvârşire pe cele scurte...” (p. 52). Raportul de forţe s-a dovedit a fi, aproape în toate limbile slave, în favoarea adjectivelor „lungi”, fapt a cărui consecinţă este diferenţierea morfologică a substantivului faţă de adjectiv. Prin urmare, se creează o situaţie deosebită în limbile romanice, pe de o parte, în cele germanice şi slave, pe de altă parte: în limbile romanice, datorită asemănării formale a substantivului cu adjectivul, trecerea cuvintelor dintr-o categorie în alta se face mai uşor decât în limbile germanice şi slave. Dar şi posibilităţile de ambiguitate în ce priveşte apartenenţa unui cuvânt la categoria substantivului sau a adjectivului sunt mai mari decât în limbile germanice şi slave.

---

[4] Deşi Ch. Bally (*Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1950) menţionase anumite aspecte, el se rezuma la compararea unei limbi romanice cu o limbă germanică sau slavă. Criado de Val va extinde comparaţia la patru limbi romanice şi două germanice. Or, perspectiva lui D. Copceag şi deci aria sa de investigaţie este mult mai vastă şi mai cuprinzătoare.

Ideea conform căreia trăsătura fundamentală care deosebeşte limbile romanice de cele germanice şi slave o reprezintă topica „determinat – determinant" este dezbătută în cap. VI. Câtorva clase de determinanţi romanici postpuşi le corespund determinanţi germanici şi slavi antepuşi. Faptul în sine a fost semnalat şi de această dată, însă nu a fost atât de riguros demonstrat: „În lumina principiilor pe care se întemeiază tipologia lui E.Coşeriu, ordinea «determinat–determinant» poate fi interpretată ca un tip romanic", dat fiind că „întruneşte cele trei elemente definitorii ale tipului: 1. Este un procedeu «tehnic», un «principiu» de construcţie propriu limbilor romanice. 2. Cuprinde mai multe sectoare ale sistemului limbii. 3. Caracterizează nu numai «funcţionarea» limbii, ci şi «constituirea» ei (faţă de latină, limbile romanice prezintă o serie de inovaţii în acest sens). Antinomia dintre sincronic şi diacronic, existentă la nivelul sistemului, este astfel anulată la un nivel superior" (p. 77). Astfel, autorul arată că topica „determinat–determinant", caracteristică mai multor sectoare ale limbilor romanice, întruneşte condiţiile necesare pentru a fi considerată ca o trăsătură romanică. Mai mult, topica „determinat–determinant", în limbile romanice, în opoziţie cu cele germanice şi slave, oglindeşte în acelaşi timp un anumit fel de ideaţie. În consecinţă, „viziunea substanţializantă" a limbilor romanice poate fi interpretată, de asemenea, ca o caracteristică tipologică a lor, în comparaţie cu viziunea „calitativă" a limbilor germanice şi slave (p. 85).

În cap. VII autorul stabileşte că în limbile romanice, spre deosebire de cele germanice şi slave, există procedeul postpunerii adjectivului (paralel cu cel al antepunerii): în limbile germanice şi slave regula generală este antepunerea (postpunerea poate constitui însă un procedeu expresiv, propriu mai ales limbajului poetic). În limbile romanice, datorită existenţei ambelor procedee, situaţia este mult mai complexă. De altfel, lingviştii sunt de acord că în limbile romanice adjectivele determinative se postpun, iar cele calificative (mai potrivit ar fi să li se spună „apreciative", consideră D. Copceag), se antepun şi se postpun. Astfel, norma postpunerii specificatorilor îşi găseşte aplicarea şi în morfologie, ceea ce îl legitimează pe autor să vadă în ea un principiu general de construcţie gramaticală specific limbilor romanice. Deosebirea faţă de limbile germanice şi slave constă în generalizarea procedeului postpunerii specificatorilor şi unificarea, sub acest aspect, a specificatorilor reprezentaţi prin cuvinte cu cei exprimaţi prin morfeme (sufixe): atât unii, cât şi ceilalţi stau în urma elementului determinat. În limbile germanice şi cele slave principalii specificatori reprezentaţi prin cuvinte (adjective) stau înaintea elementului determinat, pe când sufixele, în urma lui. Autorul discută istoricul acestui fenomen, explicându-i cauzele şi stabilind totodată că ordinea determinat–determinant s-a manifestat şi diacronic, în procesul de constituire a limbilor romanice (p.91).

În cap. VIII se menţionează că posibilitatea de a folosi adjectivul romanic atât înaintea, cât şi în urma substantivului generează unele particularităţi structurale ale limbilor romanice, inexistente în limbile germanice şi slave, cum ar fi: a) exprimarea formală a categoriei adjectivelor specificative, b) opoziţii semantice marcate prin topică, c) opoziţii gramaticale exprimate cu ajutorul topicii, d) raporturi de determinare între context şi topica adjectivului, e) relevanţa copulei, f) funcţii „simptomatice". În limbile romanice categoria adjectivelor specificative are o expresie formală: postpunerea, pe când în limbile germanice şi slave nu are această caracteristică, regula generală fiind antepunerea (p. 97). Opoziţiei dintre două sensuri ale aceluiaşi adjectiv romanic îi poate corespunde, în planul expresiei, opoziţia antepunere/postpunere (uneori topica poate să arate spre care din aspectele substantivului este orientată referinţa adjectivală). În plus, în limbile romanice există situaţii când acelaşi cuvânt poate să aparţină la două părţi de vorbire deosebite – poate fi substantiv sau adjectiv – , opoziţia gramaticală (implicit şi semantică) exprimându-se cu ajutorul topicii. Astfel, poziţia adjectivului romanic faţă de substantivul corespunzător poate fi determinată de secvenţa precedentă. În asemenea cazuri avem a face cu un raport de determinare (sau selecţie) între context şi topica adjectivului: unele contexte pot impune aşezarea adjectivului înaintea substantivului, pe când altele, aşezarea lui după substantiv. Existenţa unor asemenea raporturi de determinare între context şi poziţia adjectivului faţă de substantiv constituie o particularitate a limbilor romanice, necunoscută limbilor germanice şi slave. Tot astfel, în limbile romanice copula are un caracter relevant, funcţionând ca trăsătură distinctivă în poziţiile de tipul subst.+ adj. atribut / subst. + adj. predicat. În limbile germanice şi slave, caracterizate prin antepunerea adjectivului, copula ca marcă a predicativităţii este redundantă.

Ordinea „determinat–determinant” se verifică şi în cazul cuvintelor compuse (cap. IX), care reprezintă un alt sector al limbilor romanice unde acest element se manifestă ca trăsătură distinctivă a lor. Fireşte, recunoaşte, pe bună dreptate, autorul, în limbile germanice procedeul formării cuvintelor prin compunere este reprezentat incomparabil mai bine decât în limbile romanice, ordinea obişnuită a elementelor constitutive fiind cea ascendentă sau centripetă (adică „determinant–determinat”). Cu toate acestea, se poate afirma că în cuvintele romanice formate prin compunere predomină ordinea „determinat–determinant” (cu toate că şi ordinea inversă este, în unele cazuri, relativ bine reprezentată).

Cum se ştie, comparând structura cuvintelor compuse romanice cu a celor latineşti, Meyer-Lübke constata că sistemul romanic se caracterizează, faţă de cel latin, prin mai multă varietate şi supleţe. Sistemul latinesc a fost supus unei profunde restructurări, în sensul postpunerii elementului determinant, ceea ce rezultă din următoarele aspecte ale procesului de evoluţie de la latină la limbile romanice. Dacă faţă de cuvântul latin cuvântul romanic se caracterizează printr-un grad de independenţă mai mic, o constatare analoagă se poate face şi cu privire la situaţia lui faţă de cuvintele germanice şi slave din perspectivă morfosintactică. Din punct de vedere lexicologic însă – afirmă D. Copceag –, cuvintele romanice, ca elemente constitutive ale vocabularului, au o i n d i v i d u a l i t a t e mai pronunţată decât cuvintele germanice sau slave. Cuvântul romanic, în viziunea autorului, reprezintă, în principiu, o entitate mai stabilă şi mai bine conturată faţă de alte entităţi similare, prin aceasta fiind mai independent în cadrul sistemului lexical. Pe plan formal, caracterul de entitate independentă a cuvântului în limbile romanice se manifestă prin inexistenţa în aceste limbi a procedeului compunerii din teme, bine reprezentat în limbile germanice şi slave. Chiar atunci când intră în alcătuirea unui cuvânt compus, cuvintele romanice componente îşi păstrează clar individualitatea, ceea ce constituie o trăsătură specifică a lor nu numai din punct de vedere sincronic, ci şi o caracteristică diacronică, un s e n s în procesul lor de evoluţie (în cursul căruia procedeul, existent în latină, a fost abandonat). Pe plan semantic, aceeaşi caracteristică generală a lexicului romanic rezultă din numărul mare al cuvintelor „netransparente”, cu formă internă nemotivată, neasociabile între ele din punctul de vedere al conţinutului.

De aceea, menţionează D. Copceag, dacă am recurge la o metaforă – de altfel frecventă în lucrările de lingvistică –, şi ne-am imagina sistemul lexical sub forma unui joc, în limbile germanice şi slave piesele jocului ar fi mai mici şi mai puţine, în schimb posibilităţile lor de combinare sunt foarte numeroase, pe când în limbile romanice jocul ar consta din piese mai mari şi mai multe, dar cu posibilităţi de combinare relativ reduse. Într-adevăr, în limbile germanice şi slave (mai ales în cele dintâi), cuvintele se compun şi se descompun, elementele lor constitutive – cele cu conţinut propriu – se îmbină şi se desprind, trec dintr-o formaţie în altă formaţie, cu o uşurinţă necunoscută limbilor romanice. În consecinţă, în aceste limbi limitele dintre lexic şi gramatică sunt mult mai „şterse” decât în limbile romanice. Nu întâmplător, numeroase relaţii de subordonare (uneori şi de coordonare) care se exprimă în limbile romanice prin sintagme, în limbile germanice şi slave sunt redate prin cuvinte compuse. Distincţii dintre sufixele propriu-zise şi „sufixoidele” de tipul germ. *-macher* sau rus. *-ved* sunt adesea greu de făcut. În genere, cazurile de interferenţă dintre sistemul gramatical şi cel lexical sunt mult mai frecvente în limbile germanice şi slave.

O serie de alte cazuri de postpunere a determinanţilor sunt semnalate în cap. X. Abundenţa şi complexitatea materialului, frecvenţa aspectelor nesistematice, varietatea nuanţelor semantice, sintactice şi stilistice fac adesea cu neputinţă delimitările exacte şi clasificările precise, mărturiseşte D. Copceag. Cu toate acestea, din mulţimea eterogenă a faptelor, el desprinde câteva situaţii oarecum clare, astfel încât postpunerea determinanţilor se verifică şi în cazul prefixelor şi determinanţilor postpuşi, al determinanţilor cu prepoziţie, al determinanţilor de natură verbală.

În *Concluzii* autorul menţionează că trăsăturile remarcate de el ca fiind inerente limbilor romanice reprezintă doar o parte dintre elementele care ar trebui luate în consideraţie la o descriere exhaustivă a acestor limbi, de aceea a încercat să compenseze caracterul lacunar al studiului prin ridicarea la un nivel de abstractizare cât mai înalt, altfel spus, să selecteze aspectele cele mai generale şi, în consecinţă, mai reprezentative: A. Distincţia dintre „funcţiunile interne” şi „funcţiunile externe” este exprimată formal mai bine în limbile romanice decât în limbile germanice şi slave. B. Ordinea „determinat–determinant”, prezentă în mai multe sectoare ale limbilor romanice şi manifestată diacronic, ca un sens de evoluţie în procesul constituirii lor, întruneşte condiţiile necesare pentru a putea fi considerată

ca un „tip” romanic. C. Structura c u v â n t u l u i, raporturile dintre lexic şi gramatică sunt diferite în limbile romanice şi în cele germanice şi slave.

În final, autorul recunoaşte că deşi „tipul” lingvistic descris de Coşeriu – „determinări sintagmatice pentru funcţiuni externe şi determinări paradigmatice pentru funcţiuni interne” – a fost stabilit ca fiind specific limbilor romanice în comparaţie doar cu latina, faptul se verifică într-o serie de alte cazuri ce deosebesc limbile romanice de cele germanice şi slave, ceea ce confirmă încă o dată un lucru în general ştiut şi constatat adesea în mai multe capitole ale lucrării: similitudinea structurală a latinei cu limbile germanice şi slave. („Acestea din urmă au rămas, în multe privinţe, aproximativ la acelaşi stadiu ca pe vremuri, pe când latina a fost supusă unor prefaceri radicale, al căror rezultat a fost apariţia limbilor romanice” – p. 146).

În concluzie, credem că lucrarea lui D. Copceag poate fi considerată drept un studiu magistral de lingvistică contrastivă, extins la un număr foarte mare de limbi (mai mare decât cel cu care se operează de obicei), dobândind prin aceasta caracter de investigaţie tipologică. Indiscutabil, faptele examinate cu atâta acribie filologică de autor reprezintă o contribuţie majoră la elaborarea unei tipologii generale a limbilor romanice. Pe lângă interesul teoretic propriu-zis, studiul comportă şi un interes pragmatic (pentru teoria traducerii şi predarea limbilor străine) extrem de important, dat fiind că se bazează pe experienţa proprie a autorului. Deşi a fost elaborată în 1969 – şi de atunci au apărut numeroase studii de tipologie –, considerăm lucrarea de faţă drept un punct de referinţă în cadrul problematicii abordate, graţie perspectivei teoretice din care a fost elaborată, a caracterului riguros al cercetării şi a materialului faptic adus ca exemplificare. Trăsăturile distinctive remarcate de autor pentru limbile luate în considerare – în primul rând romanice, apoi germanice şi slave – cu siguranţă ar fi fost discutate şi valorificate, nu doar de romanişti, ci şi de către germanişti şi slavişti, dacă lucrarea s-ar fi publicat la vremea respectivă. Cu toate acestea, ne exprimăm speranţa că ea va avea impactul pe care îl merită în cercetările lingvistice din România, cu atât mai mult cu cât tipologia romanică a devenit un domeniu tot mai rar frecventat de către lingviştii noştri.

EUGENIA BOJOGA
Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

ROMULUS TODORAN, *Contribuţii la studiul limbii române.* Ediţie de Ion Mării şi Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998, 336 p.

Observaţia pe care Romulus Todoran o făcea în legătură cu Sever Pop, în remarcabilul studiu pe care i-l consacra – „el a activat aproape în exclusivitate în domeniul dialectologiei”[1] – este adevărată, în egală măsură, pentru sine însuşi. Dar dacă Sever Pop, autor al monumentalului *Atlas lingvistic român I,* era preocupat cu precădere de „metodologia lingvistică sub aspectele ei teoretice, cu specială privire la cercetarea dialectală”[2], urmaşul său se va număra între cei mai avizaţi şi statornici interpreţi ai varietăţii şi bogăţiei extraordinare oferite de ALR; va fi autorul unor contribuţii de referinţă în dialectologia şi geografia lingvistică românească. Aparţinând unor generaţii succesive din şcoala lingvistică clujeană, maestru şi elev, ilustrau cu strălucire direcţii fundamentale de cercetare proprii acesteia. Alături de alte personalităţi de seamă ale ştiinţei şi culturii româneşti asigurau, de asemenea, după al doilea război mondial, cunoaşterea şi ducerea mai departe a principiilor şi exigenţelor activităţii Muzeului Limbii Române, pe de o parte prin întemeierile

[1] Romulus Todoran, *Activitatea lingvistică a lui Sever Pop* (I), în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 158.
[2] Romulus Todoran, *op. cit.* (III), în CL, XXIV, 1979, nr. 2, p. 168.